

Alþingi
Allsherjar- og menntamálanefnd
Kirkjustræti 150 Reykjavík

Reykjavík 6. júní 2022

Efni: Umsögn um stjórnarfrumvarp lagt fram á 152. löggjafarþingi 2021-2022 af dómsmálaráðherra, Þingskjal 838 — 596. mál[1], um breytingu á áfengislögum, nr. 75/1998 (sala á framleiðslustað).

IOGT á Íslandi er alfarið á móti þessu frumvarpi og vill bæta við síðustu umsögn nýjustu fréttum frá Alþjóða heilbrigðismálastofnuninni þar sem á síðasta þingi þeirra sem fór fram 22-28 maí (WHA75) var tekið sögulegt skref í að stemma stigum við gríðarlegum áfengisvanda sem steðjar að okkar samfélögum.

(WHA75) hefur sett sér metnaðarfulla áætlun um að draga úr áfengisneyslu um 20% fyrir árið 2030. Undanfarin áratug hefur áfengisneysla allt of margra landa aukist þvert á ákvarðanir um að auka lýðheilsu. Tapaður áratugur í forvörnum er áberandi hér á Íslandi og má sjá með aukinni áfengisneyslu. Ef lítið er til þeirra mælinga sem við höfum vitnað í áður er heildarneysla komin yfir 8.4 lítra á mann.

Við eigum verkfæri til þess að efla lýðheilsu í landinu. Það er hlutverk þingmanna að halda vörð utan um samfélagið gegn ágangi áfengisíðnaðarins sem eingöngu hugsar um að hagnast sem mest. Stjórnvöld bera ábyrgð í þessu máli og mega ekki ganga á bak orða sinna og þeirra skuldbindinga sem þeir hafa tekið sér á hendur í gegnum alþjóðlega sáttmála. Katrín Jakobsdóttir sagði á þingi Sameinuðu þjóðanna 2018 að ekki stæði til að auka aðgengi að áfengi á Íslandi. Það þarf að standa við þessi orð.

Ungmennni í dag eru líklegri til að hafna neyslu áfengis og annara ávanabindandi efna. Okkur hefur tekist að ala upp heilbrigðar kynslóðir sem huga frekar að heilsunni sem sést vel á mælingum frá 1998. Þetta þýðir að þeir sem eru yfir 20 ára nota meira núna en jafnaldrar þeirra fyrir aldamót.

Öll neysla áfengis er skaðleg! Það er ekkert “öruggt” magn áfengis sem hægt er að neyta því æ fleiri rannsóknir sýna skaðsemi áfengis á líkamann. Krabbamein af völdum áfengis er margfalt meira en áður var talið. Ljóst er að áfengi á einnig þátt í yfir 200 sjúkdómum. Áfengi er veigamikill þáttur í sjúkdómsbyrði heimsins og deyja 3 milljónir manns umfram aldur vegna áfengis á ári. Á 10 sekúndna fresti deyr einhver sökum áfengis. Í Evrópu er mest notkun á áfengi. Rekja má tíunda hvert dauðsfall til áfengis.

Áfengisíðnaðurinn berst nú á hæl og hnakka og fær til liðs við sig alls kyns aðila til að vinna skítverkin sín við að auka neyslu á þeirra framleiðslu. Áfengi er engin venjuleg neysluvara heldur eitur sem hefur neikvæð áhrif á heilbrigði einstaklinga, fjölskyldna og samfélagsins í heild. Með auknu aðgengi eykst sjúkdómabyrði og dánartíðni sem er á ábyrgð þeirra sem tala máli áfengisíðnaðarins.

Alþingi
Allsherjar- og menntamálanefnd
Kirkjustræti 150 Reykjavík

Reykjavík 6. júní 2022

Efni: Umsögn um stjórnarfrumvarp lagt fram á 152. löggjafarþingi 2021-2022 af dómsmálaráðherra, Þingskjal 838 — 596. mál,[1] um breytingu á áfengislögum, nr. 75/1998 (sala á framleiðslustað).

IOGT á Íslandi leggst eindregið gegn umræddu frumvarpi og telur að samþykkt þess muni leiða til aukinnar áfengisneyslu í landinu. Það mun auka þann vanda sem neysla áfengis veldur. Áfengi er engin venjuleg neysluvara heldur lífrænt leysiefni, eitur sem er notað sem hugbreytandi vímuefni og er fíkniefni og eiturlyf. Áfengi hefur mikla sérstöðu sem lögleg vara og fráleitt að um hana þurfi eða eigi að gilda sömu viðmið og ýmsar aðrar vörur. [2]

Bindindissamtökin IOGT vinna mikið með almenningi í grasrótarstarfi, þar kemur fram mikil andúð samfélagsins á frumvarpinu. Frumvarp þetta er í algerrí mótisögn við heilbrigðisstefnu þessarar sem og fyrri ríkisstjórna.[3] [4] Frumvarpið vinnur gegn samþykktum Alþingis í málefnum barna, kvenna[5], jafnréttis og ofbeldis ásamt Barnasáttmála Sameinuðu Þjóðanna[6] sem er hluti íslenskra laga.

Í fyrri umsögnum IOGT á Íslandi sem lesa má á vef alþingis, hafa komið fram margar traustar heimildir sem eru gefnar út á ábyrgð viðurkenndra stofnana, innlendra og alþjóðlegra um vandann sem neysla áfengis veldur. Af þeim er ljóst að vandinn vegna neyslu áfengis er gífurlegur og mikilvægt að leita allra mögulegra leiða til þess að halda honum í skefjum. Umfram allt eru þær þó staðfesting og áminning um að áfengi er engin venjuleg neysluvara og eðlilegt að um hana gildi um margt annað fyrirkomulag og reglur en ýmsar aðrar vörur.[7]

Þetta frumvarp ber að skoða í ljósi undanfarna áratuga, tilburði nokkurra þingmanna sem handgengnir eru áfengisíðnaðinum, til að auka sem mest sölu á áfengi, t.d. með því að leyfa sölu áfengis í matvöruverslunum og víðar, leggja niður eða einkavæða ÁTVR, heimila áfengisauðglýsingar, lækka skatta á áfengi, lækka áfengiskaupaldur, o.s.frv. - Flutningsmenn slíkra frumvarpa hafa loksins áttað sig á því að ekki er hljómgrunnur meðal Íslendinga fyrir að stórauka aðgengi að áfengi með öllum þeim lýðheilsuvandamálum og félagslegu vandamálum sem því fylgir. Nýja aðferðin er því klárlega sú að læða breytingunum að í nokkrum smærri skrefum, og byrja á skrefi sem virðist lítið en mun velta þungu hlasi.

Skrefið núna er að leyfa undanþágur frá einokun ÁTVR með því að leyfa smærri brugghúsum að selja áfengt öl í smásölu á framleiðslustað. Fyrst var spyrnt saman þetta söluleyfi brugghúsa og að heimila innlendar vefverslanir með áfengi í smásölu. Í bakherbergjahrosskaupum er hætt við (í bili) með netverslunina en greinilega telja sumir stjórnáamenn það kosningavænt nú á kosningaári að styðja brugghúsaeygendur. Væntanlega í von um digrari kosningasjóði. Samkvæmt tölum frá Hagstofunni þá neyta tæp 30 % fullorðinna á Íslandi ekki áfengis. Það væri stærsti stjórnmálaflokkur á Íslandi. Um 70 % Íslendinga vilja ekki veikja stöðu áfengisforvarna.

Um 200 manns vinna í þessum brugghúsum en biðlistar hjá SÁÁ er nú yfir 500 manns.

Þetta frumvarp mun auka aðgengi að áfengi umtalsvert - a.m.k. 25 sölustaðir í viðbót. Komi þessar breytingar til framkvæmda verða þær vafalítið notaðar til að réttlæta frekari breytingar í þessa átt í næstu frumvörpum. Vakin er athygli á því að þessar áhyggjur er ekki úr lausu lofti gripnar. Og þær

byggja ekki á almennum röksemdum eða getgátum. Öðru nær. Þær taka mið af fjölmörgum fyrri frumvörpum sem sett hafa verið fram til að auka aðgengi að áfengi.

IOGT félagar og vinir hafa tekið eftir hve vel yfirvöldum tókst að hefta útbreiðslu COVID-19 faraldursins á Íslandi og ber að þakka þeim fyrir fumlaus viðbrögð og staðfestu. Við hvetjum yfirvöld til að standa líka svona vel að forvörnum varðandi faraldur áfengis og annara vímuefna. Á tímum COVID-19 faraldursins höfum við lært margt nýtt um skaðsemi áfengis. Við leggjum hér fram nýja skýrslu sem sýnir banvæn tengsl milli áfengis og Covid-19 faraldursins.[8]

Þetta frumvarp gengur út á að auka aðgengi að áfengi. Með auknu aðgengi eykst neysla. Með aukinni neyslu aukast neikvæðar afleiðingar neyslunnar. Við viljum öll forðast þær afleiðingar og stysta leiðin til að bæta heiminn er að lifa vímuefnalaus lífi.

Ísland er aðili að Heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna.[9] Ljóst er að áfengisneysla hefur neikvæð áhrif og hindrar að minnsta kosti 14 af 17 markmiðunum og 52 af 169 undirmarkmiðum. Sjá bækling.[10] Þeir sem styðja og samþykkja þetta frumvarp eru að vinna gegn Heimsmarkmiðunum.

Áfengi drepur 3 milljónir manna hverju ári á heimsvísu. Á 10 sekúndna fresti deyr einstaklingur af völdum áfengis.

Brugghúsin á Íslandi eru lítið tannhjól í spilverki hins alþjóðalega áfengisidnaðar, þau leggja sinn skerf fram til skaðans sem áfengi veldur bæði hér og á heimsvísu.

Áfengistengdur skaði bitnar líka á öðrum. Heilsufarstjónið er aðeins hluti af því heildartjóni sem áfengi veldur. Tjón af völdum áfengis snertir ekki aðeins þá sem nota áfengi heldur einnig þá sem eru í kringum þá, fjölskyldumeðlimi, vini og vandamenn, vinnufélaga og ókunnugt fólk á götunni. Sveitastjórnir þurfa að reikna með auknum kostnaði vegna aukinnar neyslu. Samfélagslegur kostnaður vegna áfengisneyslu á Íslandi er yfir 120 milljarðar á ári. Viljið þið auka þennan kostnað eða minnka hann?

Við viljum benda á gríðarlegt tap fyrirtækja vegna áfengisneyslu. Á heimsvísu er áfengi í fyrsta sæti yfir áhættuþætti sem valda vanheilsu og ótímabærum dauða á meðal fólks á aldrinum 15 til 49 ára, meginþorra starfandi hluta þjóðarinnar þegar efnahagsleg framleiðni fólks er hvað mest. Áfengisneysla veldur tjarvistum frá vinnu og vinnu án einbeitingar. Á Bretlandi er talið að allt að 89.000 manns mæti á hverjum degi í vinnuna með timburmenn eða undir áhrifum áfengis. Efnahagslegi kostnaðurinn er allt að 1,4 milljarði punda. Sveitastjórnir og ríkisvaldið þurfa nú þegar bera tjónið af áfengisneyslu. T.d., ofbeldi, heimilisofbeldi, ofbeldi gagnvart börnum. Umferðarslys. Og svo framvegis. [11]

Áfengi er orsakavaldur í yfir meira en 200 sjúkdóma- og slysaflokkum og stór áhrifaþáttur í ósmítnæmum sjúkdómum (NCD). Alþjóðakrabbameinsrannsóknastofnunin staðfesti árið 1988: ”Áfengir drykkir eru krabbameinsvaldandi fyrir mannfólk” Þetta var árið áður en bjór var leyfður á Íslandi og síðan hefur áfengisneysla aukist um 70 %. Áfengi veldur krabbameini í munnholi, munnkoki, barkakýlishluta koks, vélinda (flöguþekjukrabbamein), ristli, endaparmi, barkakýli, lifur og gallrás lifrar, sem og í brjóstum. Ekkert magn áfengisneyslu er nógu lítið til að vera öruggt þegar kemur að krabbameini. Á heimsvísu má rekja 4,2% allra dauðsfalla af völdum krabbameins til áfengis. Um 50 % allra áfengistengdra krabbameina er hjá fólki sem drekkur ekki mikið. Nú er Mottumars. Hvað ætlar þú að leggja af mörkum til baráttunnar gegn krabbameini? [12]

Í Svíþjóð berst áfengisöðnaðurinn líka fyrir að leyfa sölu á framleiðslustað og reynir nota svipuð rök og koma fram í greinargerðinni. Í ljós hefur komið að í Svíþjóð stendur risaáfengisframleiðandinn Absolut að baki þessarri baráttu. Absolut ætlar nefnilega að búa til mörg lítil brugghús úti á landsbyggðinni og fara þannig fram hjá sænsku ríkiseinkasölunni. Skyldi það sama vera í gangi hér á Íslandi?[13]

Framleiðslublöfðið[14] (sjá mynd)

„Við seldum þeim þetta sem „sala á framleiðslustað/beint frá býli“ Nisses nærframleiddir sterkdrykkir

Landsbyggðarblöfðið[14] (sjá mynd)

„Undirmönnuð umönnun, skortur á starfsfólki í skólanum og of fáir lögreglumenn eru aðeins nokkur vandamál sem dregur niður landsbyggð Svíþjóðar. En hér í Lingontofta telur fyrirtækið ABSOLUT sig nú hafa fullkomið svar við vandamálinu.“

„Jamm! framleiðsla áfengis á framleiðslustað! Nærsumfélaginu hefur aldrei liðið eins vel!“

Ísland er aðili að stefnu WHO í Evrópu að minnka áfengisneyslu í Evrópu um 10 % miðað við árið 2010 fyrir árið 2025. Vegna aukinna forvarna í Austur-Evrópu þá hefur þetta markmið náðst yfir heildina. En á Íslandi hefur áfengisneyslan aukist.

IOGT á Íslandi kallar eftir að unnið verði að heilðrænni stefnumótun í málaflökknum og varar viðbreytingum sem geta leitt til frekari tilslökunar án þess að fyrir liggja rammi eða umgjörð semtekur tillit til forvarna og lýðheilsu. [15] IOGT á Íslandi lýsir sig reiðubúin til að leggja lið við þá vinnu.

[1] <https://www.althingi.is/thingstorf/thingmalalistar-eftir-thingum/ferill/?ltg=152&mnr=596>

[2] http://www.landlaeknir.is/servlet/file/store93/item10424/Afengi_engin_venjuleg.pdf

[3] <https://www.velferdarraduneyti.is/media/rit-og-skyrslur-2014/Stefna-i-afengis--og-vimuvomum-desember-2013.pdf>

[4] <http://www.mbl.is/media/34/10134.pdf>

[5] <https://unric.org/is/heimsmarkmid-um-sjalfbaera-throun/>

[6] <https://www.barnasattmali.is/is>

[7] <https://www.who.int/news-room/articles-detail/global-action-plan-to-reduce-the-harmful-use-of-alcohol>

[8] <http://iogt.is/2021/01/29/2827/>

[9] <https://www.un.is/heimsmarkmidin/>

[10] <http://iogt.is/wD-content/uploads/2020/08/Alcohol-and-SDGs-Movendi-2.0-ISL-2-29-06-2020-Endanleg-AG.Ddf>

[11] <https://movendi.ngo/wp-content/uploads/2019/11/9789241515368-eng.pdf>

[12] <https://www.alcoholandcancer.eu/>

[13] <https://www.iogt.se/vad-vi-gor/alkoholpolitik/rapporter-remisser/alkoholindustrins-trojanska-hast/>

[14] <http://iogt.is/2021/03/04/grafalvarlegt-grin-ad-svindli-afengisidnadarins/>

[15] <https://www.stjornarradid.is/verkefni/lif-og-heilsa/lvdheilsa-og-forvarnir/>